

SDĚLENÍ O ARCHEOLOGICKÉM A PALYNOLOGICKÉM VÝZKUMU V PRAZE - MALÉ STRANĚ (čp. 259/III)

Jarmila Čiháková

Mitteilung über die archäologische und palynologische Untersuchung in Prag-Kleinseite (Nr. 259/III)

Der vorliegende Aufsatz ist als Ergänzung zu Vlasta Jankovská Beitrag in dieser Festschrift gedacht, die den palynologischen Analysen aus der Grabung frühmittelalterlicher Situationen in Prag I - Kleinseite, Markt (Tržiště) Nr. 259/111 (Palais Hartig) gewidmet ist, die Fundumstände und eine knappe Eingliederung in die historischen Zusammenhänge anführt.

Die wichtigste Fundsituation der Grabung liegt im unteren Teil des mittelburgwallzeitlichen Holzlehmbaus aus dem 9. Jahrhundert, der aus einer engen Kammer aus Eichenstämmen in Blockbauweise mit Lehmverfüllung besteht. Der eigentliche Bau war das Ergebnis eines anspruchsvolleren Bauvorgangs, von dem einige Phasen durch die Analyse der erstellten Dokumentation bestimmt werden konnten so z.B. der Aushub der Baugrube, ihre nach der Fundsituation stufenförmige Form, der Verputz der Vorderwand, die Herrichtung des Raumes vor der Vorderwand usw. Der Bau ist an der Grenze zwischen zwei unterschiedlichen Untergrundmaterialien angelegt, teilweise ist er in die Uferböschungen entlang des ehemaligen Sumpfbereiches eingetieft, größtenteils dann in die schlammigen Anschwemmungen dieses Sumpfes. Er ist Teil der Prager Unterburgsiedlung, die sich im 9. Jahrhundert auf den heutigen historischen Kern der Kleinseite (etwa der Ausdehnung der frühgotischen Stadt im 13. Jahrhundert entsprechend) beschränkte. Wie es die beschriebene Grabung erwiesen hat, breitete sich südlich von der besiedelten Fläche ein Sumpf aus, auf dessen östlichem Ufer, d.h. durch schlammige Anschwemmungen von der eigentlichen Besiedlung getrennt, der erwähnte Holzlehmbau stand. Ein Stück südlich von diesem Bau verliefen die, bisher nur in unscheinbaren Fragmenten bekannten Mauern der 1257 gegründeten königlichen Stadt, die wahrscheinlich einen älteren Zustand konservierten.

Die Anschwemmungen des Sumpfes waren ein günstiges Milieu für die Erhaltung von Pollenkörnern. Aus der Grabung wurden 24 palynologische Muster abgenommen, von denen sich die meisten in gegensätzlichen stratigraphischen Lagen befinden, wie es in *Abb. 4* dargestellt ist. Die Muster wurden aus Situationen entnommen, die älter und jünger waren als der Bau. Die Musterserie aus den Situationen SK1, SK2A, SK4 und SK5 ist deutlich älter als der Bau aus dem 9. Jahrhundert. Die Situation SK2B ist stratigraphisch gleichfalls eindeutig älter, allerdings wissen wir nicht, wie groß der Zeitabstand zwischen ihrer Ablagerung und der folgenden Störung durch die Fundamentgrube für das Objekt aus dem 9. Jahrhundert gewesen sein konnte. Aus der eigentlichen Verfüllung des Objekts wurde keine Probe entnommen, denn es war sekundär mit umgelagerter Erde von einer größeren Fläche ausgefüllt. Die Bauzeit des Objekts bestimmen zeitgleiche Böden in seiner Umgebung und mit gewissen Vorbehalten auch die Erde des Verputzes der hölzernen Vorderwand (offensichtlich vor dem Feuer) aus der Situation SK7. Die folgenden Situationen SK8-18 sind schlammige

Anschwemmungen, die schrittweise vor der Vorderwand der Konstruktion anwuchsen. Nach der in ihnen enthaltenen Keramik reicht ihre Ablagerungszeit vom Ende des 9. bis etwa zur Mitte des 10. Jahrhunderts. Der obere Teil der Stratigraphie wurde von dem gotischen Keller zerstört, unter dessen Boden die Grabung durchgeführt worden ist. Der Höhenunterschied zwischen der obersten Schicht der erhaltenen Stratigraphie aus dem 10. Jahrhundert und dem heutigen Bodenniveau des Kleinseitner Platzes beträgt 4,5 m.

Wie aus der palynologischen Auswertung von V. Jankovská hervorgeht, vermitteln uns die Analysen eine Grundvorstellung von der Zusammensetzung des Pollenspektrums in den älteren urzeitlichen Abschnitten und zu Anfang der Jungburgwallzeit (9./10. nachchristliches Jahrhundert) am Südrand der Prager Unterburg. Palynologisch am ältesten ist die Probe 90 aus der Situation SK2A, der sich in den schlammigen Anschwemmungen auf einer Kote von 191,7 m in einer Zeit ablagerte, als der Mensch hier noch keine landwirtschaftliche Aktivität entwickelte und auch nicht in die natürliche Zusammensetzung des Waldes eingriff. Diese Probe, die älter ist als die urgeschichtliche Landwirtschaft stellt das erste, vereinzelte und intakte Zeugnis der Anwesenheit des Menschen im Raum des historischen Prager Stadtkerns bereits im Paläo- oder Mesolithikum dar. Die Stelle, an der die Proben entnommen wurden, konnte aus zeitlichen Gründen nicht durch eine zusammenhängende Kette mit der Fläche der Grabung verbunden werden, die eine zeitlich zusammenhängende Schichtenfolge aufweist.

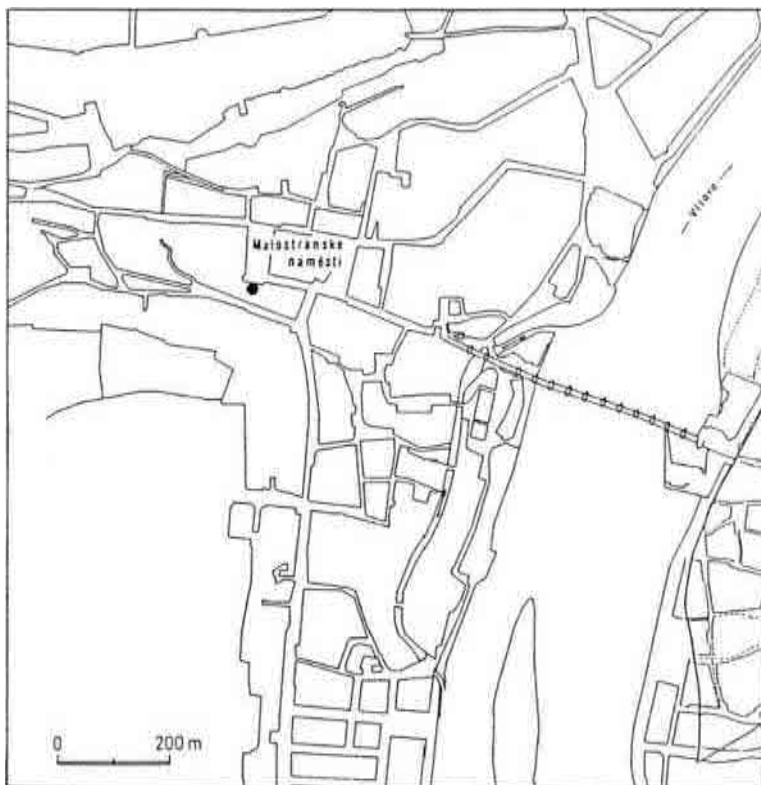
Um etwas jünger ist die Probe aus der Situation SK1, die die obersten Lagen der Untergrundböschung des Sumpfes darstellt. Sie enthielt einen Komplex von Spuren der Anfänge der Landwirtschaft, die dann nach den Proben aus den schlammigen Anschwemmungen SK4 und SK5 an Intensität zunahm. Durch äneolithische Keramikkfunde ist im Kleinseitner Raum menschliche Aktivität schon am Ende der Steinzeit belegt. Nicht genauer datierbar ist die Situation SK2B - sie kann allenfalls *ante quem* dem 9. Jahrhundert angeführt werden. Diese Situation bot eine reiche Probe, die ausgereifte intensive agrarische Tätigkeit und einen starken menschlichen Eingriff in die ursprünglich natürliche Umwelt dokumentiert. Hypothetisch kann die Zeit des römischen Reiches oder die Zeit kurz davor angedeutet werden.

Eine Serie von Proben von der Wende der Mittel- und Jungburgwallzeit (SK9-18) noch vor der Gründung des Holzlehmbaus, zeigt eine bereits gelichtete, deutlich durch das menschliche Wirken veränderte Landschaft mit anliegenden Naßgallen und intensiver landwirtschaftlicher Tätigkeit, sogar mit Obstzucht. Als neues Phänomen erscheinen ab dem Anfang des 10. Jahrhunderts Ablagerungen von Abfällen und Spüllicht.

V letech 1993-94 proběhl za plného chodu stavby záchranný archeologický výzkum při rozsáhlé rekonstrukci Hartigovského paláce na pražské Malé Straně pro potřeby HAMU. Parcela Hartigovského paláce čp. 259/III vyplňuje velký, zhruba obdélníkový prostor mezi JZ rohem horního (dříve Vlašského) Malostranského náměstí a ulicí Tržiště jižně od náměstí. Výzkum zde probíhal nárazově, podle charakteru zásahů stavby. Výsledkem pěti izolovaných sond, jejichž počet i situování bylo dáno projektem stavebních prací, je základní představa o vývoji na území parcely umožňující stanovit strategii eventuálního budoucího výzkumu.

Předkládaná stať se soustřeďuje jen na jednu ze sond - sondu II, lokalizovanou do sklepní místnosti v SV rohu paláce bezprostředně přiléhající z jihu k Malostranskému náměstí. Při výkopech pro mělké

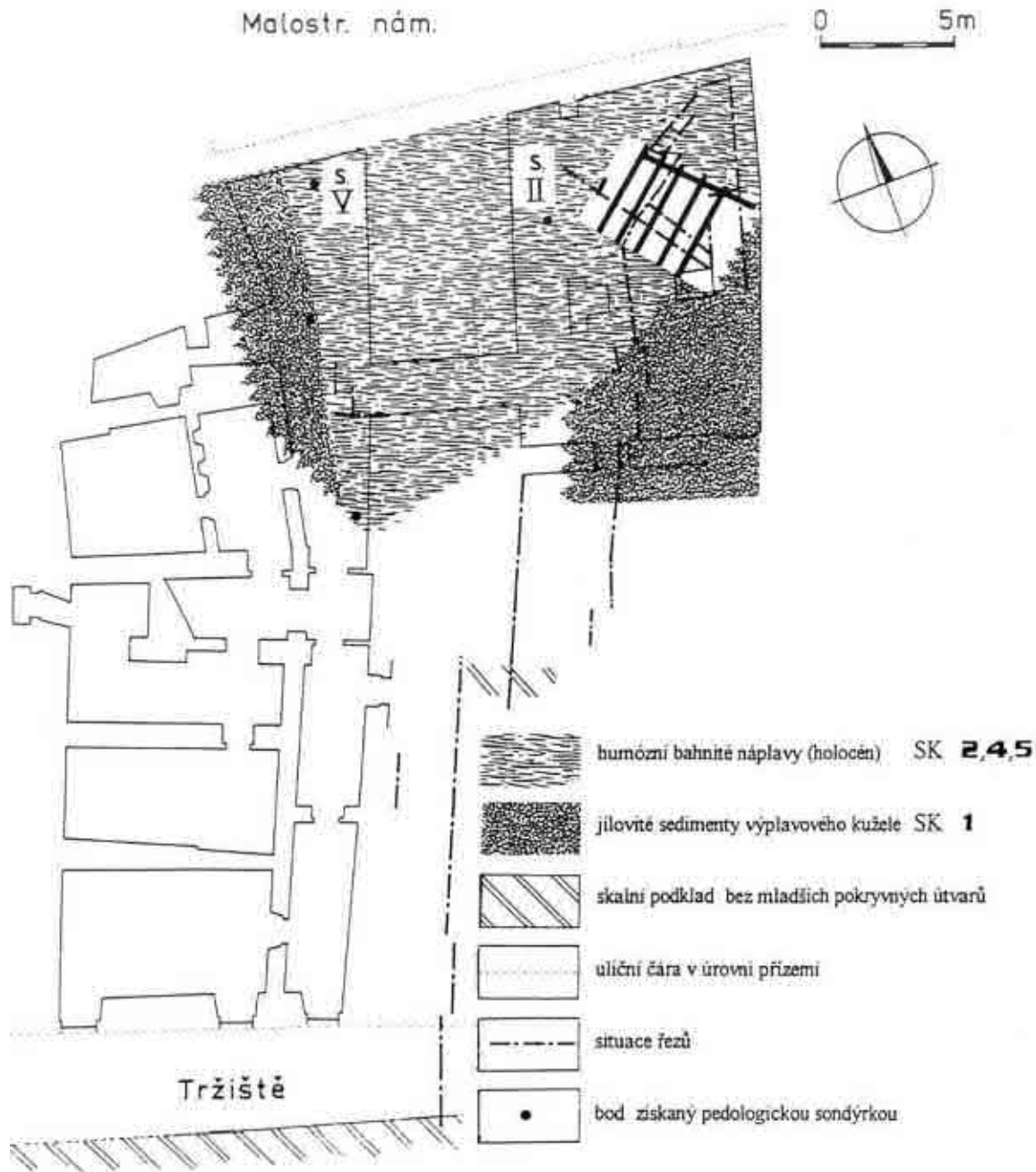
inženýrské sítě pod podlahou sklepa byla narušena dřevěná půlkulatina. Poté, co záchranný výzkum zjistil, že náležela k systému dřev a kamenů s raně středověkou keramikou, vyjednala svolaná komise s dodavatelem stavby lhůtu 7 dní na provedení zjišťovacího archeologického výzkumu pod úroveň stavby. Místo s nálezy dřev bylo prozkoumáno křížovou sondou metodou plošného archeologického výzkumu s hledáním a průběžnou dokumentací půdorysu všech zastižených vrstev a konstrukčních subjektů v kombinaci s vertikálními řezy, za rozebírání hmoty výkopů důsledně po terénních vrstvách.

Obr. 1: Praha 1- Malá Strana, Tržiště čp. 259/III, výzkum PÚPP 1993, lokalizace sondy II (kresba Martin Müller).

Za řešení geologických otázek děkuji dr. J. Zavřelovi. Kromě vyzdvížených antropogenních nálezů byly odebrány i vzorky paleobotanické (dr. V. Čulíková), palynologické (dr. V. Jankovská), vzorky dřev (ing. J. Kyncl) a keramikologické (dr. E. Růžičková, dr. A. Zeman). Jejich počet byl při nedostatečném finančním zabezpečení výzkumu ze strany investora minimalizován. Všem odborníkům, kteří se na přírodovědných analýzách podíleli, patří mé poděkování za jejich obětavost, a uznání, neboť všichni byli zcela vytíženi a zpracování dalšího materiálu znamenalo pro některé až nadlidské úsilí.

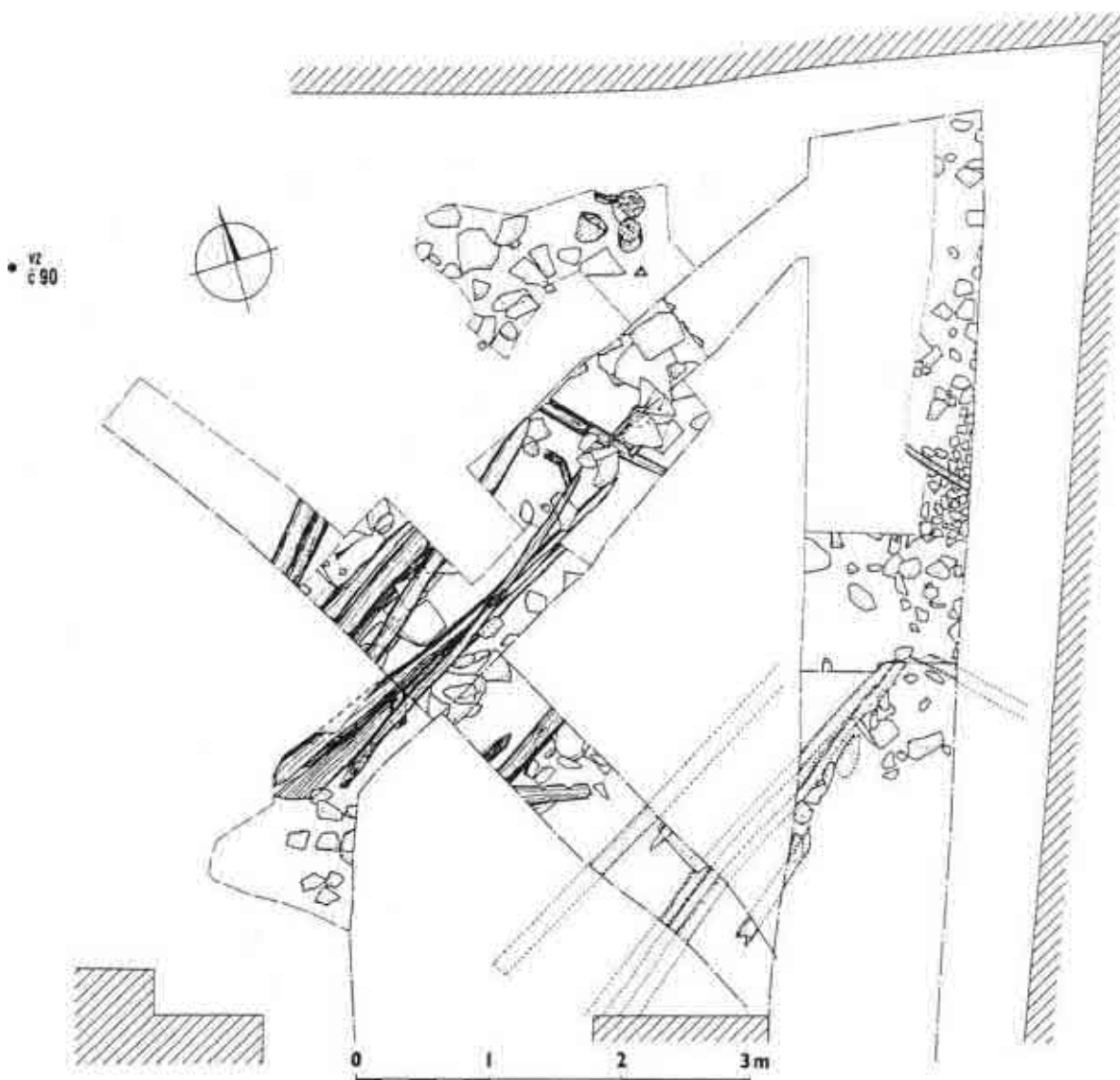
Výzkum sondy II směl trvat jen 19 dní. Z pořízených 13 vertikálních řezů (27m²), půdorysů (22m²) a rozebraných 9m³ situací bylo zjištěno, že v tomto místě zůstala dochována pod podlahou pozdně gotického sklepa spodní část dřevohlinité stavby 9. - 10. století, sestávající z úzkých dubových roubených komor vyplněných zeminou. Vlastní stavba byla výsledkem náročnějšího stavebního postupu, jehož některé fáze se podařilo stanovit analýzou pořízené dokumentace - např. vyhloubení stavební jámy, její schodovitá úprava podle úložných poměrů, postup jejího zaplňování, zapuštění čelní stěny dřevěné konstrukce s principem předzákladu, omazání čelní stěny, úprava prostoru před čelní stěnou aj. Podrobné charakteristice stavby bude věnován jiný příspěvek, účelem tohoto je doplnit stať dr. Vlasty Jankovské o výsledcích palynologických expertiz, publikovanou v tomto sborníku. Východiskem pro interpretaci stavby a vrstev, z nichž byla série 24 palynologických vzorků odebrána, je vedle geomorfologie okolí i situování stavby na rozhraní dvou výrazně odlišných podložních materiálů. Parcela dnešního čp. 259/III leží na samém jižním okraji tradičně osídlené plochy, v místech výrazných geomorfologických útvarů přirozených (sedimenty potoka s keramikou 9./10. stol.) a později i umělých, z nichž posledním bylo opevnění města z r. 1257. Geologické

Obr. 2 : Tržiště čp. 259/III - JZ břeh deprese vyplněné bahňitými náplavami v sondách 11 a V spolu se situováním roubené dřevohlinité stavby SK7B cca z 9. stol. (kresba M. Müller)

poznatky získané archeologickým výzkumem vykreslují původní modelaci terénu na ploše sledované parcely v 9. století jako velmi dynamickou, v níž obytné a řemeslné objekty patrně neměly místo. Archeologický výzkum je nezachytil, místo nich nacházel výplně příkopovitých depresí, z nichž jen jednoznačně umělé, záměrně vyhloubené příkopy 11.(?) a 13. stol. obsahovaly antropogenní nálezy. Jako původní přirozené prvky reliéfu vystupují v 9. stol. na severu parcely mokřina vyplněná bahňitými náplavami, jižně od ní hřbet z písčitých břidličných svahových sedimentů a jižně za hřbetem potok, jehož koryto prodělalo časem mnoho úprav a který je v současnosti historiky rekonstruován jako Malostranský potok (*Ječný 1988*). Mokřina na severu parcely, nově objevená referovaným výzkumem, oddělovala prostor dnešní parcely od vlastního osídlení. Její rozsah zatím není znám, dosud byl zastížen její J břeh v sondách II a V referovaného výzkumu. Jižně od mokřiny terén stoupal do hřbetu překrytého svahovinami, dnes uměle odstraněného, o jehož původní existenci svědčí vysoká

kóta intaktního skalního podkladu (196,43) a výrazný sklon všech vrstev dochovaného sloupce souvrství svahovin k severu, směrem do mokřiny a sídliště. Převýšení ani původní šířka elevace již dnes nejsou rekonstruovatelné.

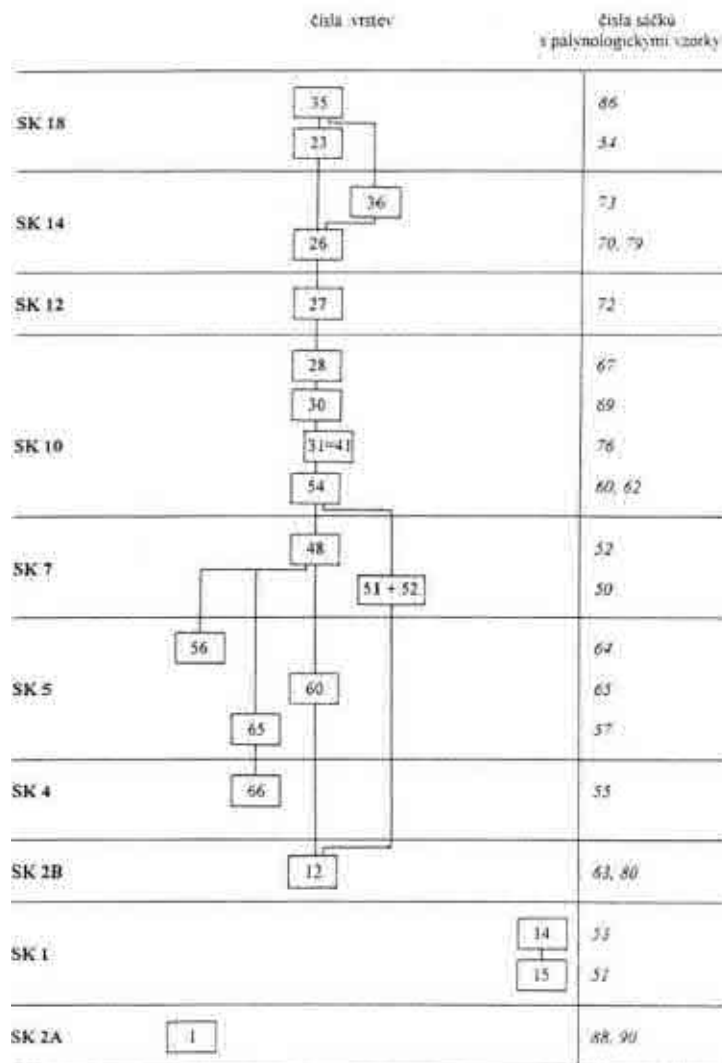

Obr. 3 : Tržiště čp. 259/III - půdorys intaktního stavu dřevohlinité stavby SK7B s vyznačenou lokalizací vzorku Č. 90 z SK2A (kresba M. Müller).

Na jižním břehu mokřiny byla zčásti do bahnitých náplavů a zčásti do tuhých svahovin vyhloubena jáma s dřevěnou konstrukcí dlouhou více než 6m (směr SV-JZ) a širokou 4m (směr SV-JZ). Délka konstrukce pokračuje k JV na plochu sousední parcely domu čp. 260/III, šířka je konečná. Souvislé pokračování SZ směrem je vyloučené. Komory byly roubeny z dubových, většinou odkoměných půlkuláčů za použití "U principu" - komory jsou uzavřeny jen 3 stěnami, tj. čelní a dvěma bočními, zadní úzká stěna chybí. Použití "U principu" a nezvyklá bytelnost konstrukce spojují stavbu v čp. 259/III s konstrukcí valového tělesa opevnění 9. stol. v čp. 42/III v Josefské ulici na Malé Straně (Čiháková - Havrda 1995).

Výchozí úroveň při zapouštění stavební jámy po její J a Z straně na kótě cca 198,1m zůstala šťastnou náhodou zachována bezprostředně pod podlahou sklepa. Téměř celá dochovaná část konstrukce je tak podzemní - základová. V šikmém terénu, sklánějícím se k severu, do mokřiny, však čelní stěna vystupuje od výšky 197,4 m jako nadzemní a jako taková je omazána hlínou s rostlinnými

zbytky. Ke stavbě patřily i 4 strmě šikmé kůly bezprostředně u SV obvodové zdi sklepa k Malostranskému náměstí, sestavené do kříže a navzájem se dotýkající řeznými plochami. Půdorysně tyto 4 kůly leží ve vzdálenosti 1,2 m na rekonstruované prodloužené linii SZ obvodové dřevěné stěny konstrukce. K východnímu z nich byla vedena boční sonda, jejíž dno bylo dáno kamenitou úpravou povrchu mokřiny patrně z doby stavby. Ze sledovaného kůlu se dodnes dochovalo 0,8 m z jeho původní nadzemní výšky, kůl byl naprosto pevně zaražený, se zcela hladkým povrchem, odkomněným, postrádajícím zářezy' či jiné technické stopy. Pilř mostu se nabízí jen jako jedna z možných interpretací tohoto "soukřlí". Po výstavbě konstrukce se na kamením zpevněný terén před její čelní stěnou postupně usazovaly vrstvy bahnitých náplavů a zvolna ji pohřbívaly. Někdy v 10. stol. byla stavba velmi těžce poškozena či záměrně zničena. Do bahnitého náplavu se svezly velké opukové kameny, stejně jako ty, které lemovaly a zajišťovaly boční stěny dřevěných komor.

Obr. 4 : Tržiště čp. 259/III - Vývojový diagram sondy II redukovaný na vrstvy s palynologickými vzorky

Vzhledem k závažnosti objevu dřevěné konstrukce a mimořádnému časovému tlaku determinovala prostor výzkumu a směr hlavních řezů snaha podrobně poznat stavbu s dřevěnou konstrukcí. Plocha západně od 4 kůlů již musela zůstat mimo záběr výzkumu a jen orientačně byl na ní odebrán palynologický vzorek č. 90. Až vyhodnocení prokázalo jeho závažnost a současně mezeru v našem poznání způsobenou absencí řezu Z-V napříč celou místností severně od dřevohlinité stavby.

Vrstvy raně středověkých bahnitých náplavů, na Malé Straně vzácné, se zdály být vhodným prostředím pro zachování pylových zrněk. Pro analýzy bylo proto ze sondy II odebráno celkem 24

vzorků, z nichž zpracováno bylo 21. S výjimkou vzorku 90 pocházejí všechny ostatní zpracované vzorky z vrstev navzájem propojitelných do více méně plynulého stratigrafického schématu. Jeho souvislost je podmíněna dosaženou hloubkou výkopu, který jsme na nejhlubších místech (-1m) nestačili vyhloubit ani na úroveň dna stavební jámy pro dřevěnou konstrukci. Pokračování stratigrafie antropogenních i přirozených vrstev pod dna výkopů bylo zjišťováno pedologickou sondovací tyčí. Krátká lhůta pro zjišťovací výzkum neumožňovala dořešit stratigrafické vztahy a tím výrazně omezila samu vypovídací schopnost výzkumu (nejmarkantněji u vrstvy 60).

V sondě II bylo rozpoznáno celkem 90 vrstev a spolu se stykovými plochami ještě vyšší počet stratigrafických jednotek. Pro snazší orientaci v terénní situaci bylo schéma stratigrafických jednotek, tj. Stratigrafické schéma rozčleněno podle podobnosti v charakteru vrstev a jejich datování do vyšších logických celků označených SK - stratigrafický krok. Oproti Stratigrafickému schématu je již Vývojový diagram s členěním do stratigrafických kroků, navíc doplněný o rejstřík čísel sáčků, interpretační rovinou zpracování, v níž se projevují i závažné stykové plochy. Vývojový diagram sondy II je rozčleněn do 18 stratigrafických kroků (SK 1-18), z nichž jen SK6 a SK7 byly antropickými zásahy. Palynologickým vzorkům jsou ponechána původní čísla sáčků ze Seznamu nálezů, proto jsou čísla vzorků tak vysoká a nevytvářejí souvislou řadu.

Krok SK 1 reprezentuje podložní svahové hlíny a jiné typy svahových sedimentů s povrchem 198,1 m. Ty překryly skalní podklad, kterého v prostoru sondy II nebylo dosaženo (max. hloubka 195,5 m). Výškový interval 195,56 až 197,46 vyplňovala v S dvou třetinách místnosti vrstva 22 - pro Malou Stranu typická jemná, mírně jílovitá, poměrně homogenní okrová svahová hlína. Z horních následných vrstev svahových sedimentů byly odebrány vzorky 51 a 53 (53 mladší než 51). Vzorek 51 z vrstvy tmavě okrového až rezavě hnědého mírně zjílovatělého navětralého břidličného písku neposkytl pylová zrna, vzorek 53 z velmi ulehlé nahnědlé šedé jílovité hlíny s navětralými úlomky opuky kolem lem poskytl chudý soubor, naznačující již přítomnost člověka na lokalitě a první zemědělskou aktivitu. Poloha, z níž byl vzorek 53 odebrán, je vrstva 14 řezu 10, mezi kótami 197,9-198,2 m. Identickou vrstvou je vrstva 9 řezu 9 v intervalu 197,6-198,1 m. Půlmetrová mocnost vrstvy, ulehlost, chladné světlé hnědošedé zbarvení a porušení hranou deprese jednoznačně tuto vrstvu připojují k podložním vrstvám pro raně středověké obyvatelé. Není možné zatím stanovit, zda poloha se vzorkem 53 náleží osídlení eneolitickému či některé z následujících pravěkých kultur.

Do vrstvy 22 z SK 1 se zahloubila přirozená deprese vyplněná bahnitými náplavy SK 2, jejíž jižní okraj výzkum zachytil. Průzkum této deprese zůstává úkolem budoucího výzkumu. Nyní díky palynologickým expertizám je jen zřejmé, že její zanášení neprobíhalo přímočarým pravidelným postupným navyšováním, nýbrž že její povrch byl různě deformován prohlubněmi, o nichž jen víme, ale nedovedeme je charakterizovat. Je snad správný předpoklad, že tato prohloubení vznikla přirozeným způsobem, stejně jako v historické době trasy vodoteče zaplněné potočným pískem, vedoucí přes bývalou mokřinu. Jen tak lze vysvětlit, že palynologicky nejstarší poloha náplavů (se vzorkem č.90) je ve výšce 197,1 m v SZ rohu místnosti - západně od 4 kůlů (dále SK 2A), zatímco palynologicky evidentně mladší vrstva 12 je východně od 4 kůlů a to ve větší hloubce, tj. 195,7 - 196,9 (SK 2B).

Bezprostředně u J břehu bylo dno deprese ve výšce 195,7 m - tj. 1,7 m pod povrchem svahovin vrstvy 22, jejíž úroveň je nejnižší možný povrch břehu deprese. V případě, že bereme jako břeh deprese až povrch vrstvy nejsvrchnější podložní svahoviny, byla hloubka deprese přímo u břehu 2,2 m. Sklon dna k severu a hloubka deprese se tímto výzkumem nezjistily. Stratigrafický nárůst v prostoru Z od 4 kůlů neznáme, známe jen naprosto homogenní řez v intervalu 197,1-197,9, který je naprostou absencí zvrstvení výrazně odlišný od situace v tomtéž výškovém intervalu v prostoru východně od 4 kůlů, kde známe i pokračování stratigrafie až do hloubky dna 195,7 m, překrytého zde vrstvou 12 (SK2B). Podle palynologických analýz je nutné předpokládat v prostoru mokřadla nějaký asi přirozený zásah, který by odstranil část starých bahnitých náplavů SK2A do hloubky cca 196 m, z nichž by zbyl jen fragment staršího nánosů v SZ rohu místnosti. V prohlubni zbylé po zásahu by se posléze usadila vrstva 12 kroku SK2B jako nejstarší vrstva bahnitých náplavů v prostoru východně od 4 kůlů, charakterizovaná vzorky 63 a 80 z období intenzivní zemědělské činnosti a již značně poškozených lesních porostů.

I následující stratigrafické kroky s palynologickými vzorky - SK4 a SK5 jsou charakterizovány bahnitými náplavami. Starší z nich - SK 4 se vzorkem 55, je vrstvou břidličného hrubého písku v šedé jílovité hlíně (cca 80% písku) se žlutozelenými vysráženinami v intervalu max. 197,1 (dno výkopu, vrstva pokračuje) - 197,4 m. Vzorek se uložil v době antropických zásahů, ale ty jsou podstatně slaběji zastoupené než u vzorků SK2B a SK5. Situace palynologicky staršího vzorku ve vyšší poloze než vzorky mladší připomíná vztah poloh SK2A a SK2B, neboť úroveň palynologicky starší SK4 (197,4 m) je 0,5 m nad prokazatelnou úrovní palynologicky mladší SK2B a také se půdorysně vylučují.

Polohu SK4 bezprostředně překrývá vrstva mazlavého šedého jílu ze souboru označeného SK 5. z níž pochází vzorek 57 (197,4-197,6 m). Je v něm zastoupen vyšší podíl obilovin než ve SK4. Zato příslušnost vrstvy 60 se vzorkem 65 ke stratigrafickému kroku SK5 je sporná. Je možné, že vrstva 60 (známá jen z pedologické sondovací tyče) již náleží k výplni stavební jámy konstrukce SK7. Oproti vzorku 57 z SK5 je ve vzorku 65 z vrstvy 60 vyšší zastoupení bylin indikujících ruderalizaci, jinak se oba vzorky neliší.

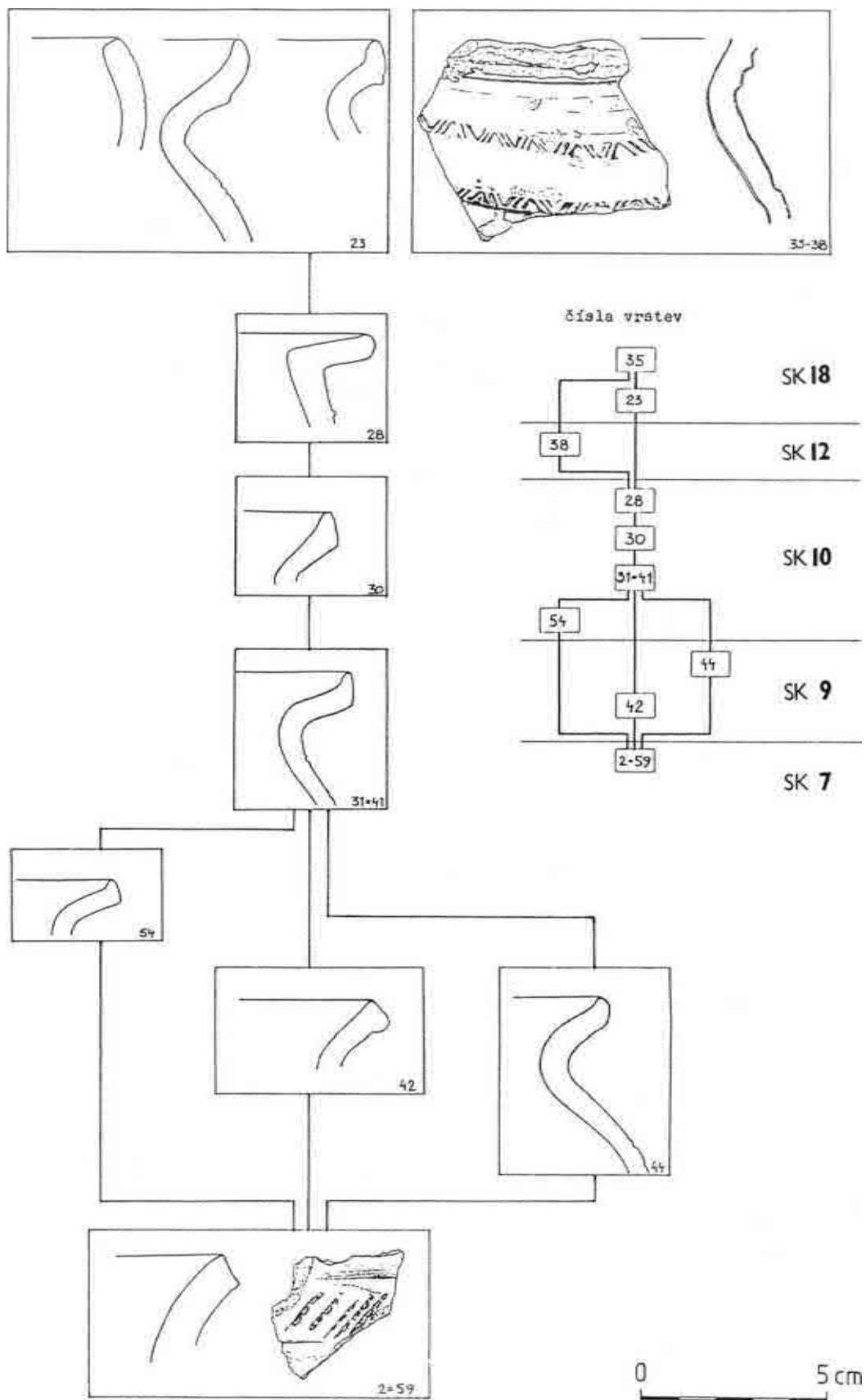
Poté, co nárůst bahnitých náplavů dosáhl u břehu výšky 198,1 m, byla vyhloubena podél jižního břehu stavební jáma SK6 a do ní vestavěna dřevohlinitá konstrukce SK 7B. Výplň konstrukce byla zřetelně heterogenní a vzhledem ke způsobu vzniku - přemístění zemin z okolí - nebyly z ní odebrány žádné palynologické vzorky. V jednom místě se podařilo identifikovat jako součást výplně konstrukce specifický podložní materiál, jehož výskyt je v podhradí lokálně omezen jen na jižní část nádvoří sousedního čp. 258/III. Ostatní výplň je celkem jednoduší, tvořená šedým jílem s četnými drobnými černými zrny organického materiálu, rozplavenými peckami svahoviny, opukou od 2-30 cm a řídkými břidličnými zrny. Místo odkud byl brán materiál výplně nelze jednoznačně stanovit. Poskytla však několik keramických zlomků, vizuálně pro prostředí pražského podhradí značně archaických. Lze předpokládat, že výplň dřevohlinité stavby byla získána plošnou planýrkou v prostoru sídliště někdy před počátkem 10. stol. jako datem ante quem.

Nadzemní část čelní stěny konstrukce SK 7B byla omazána sytě hnědou mazlavou, velice měkkou jílovitou hlínou, prosycenou droboučkou organickou příměsí (50-70 % obsahu vrstvy), z níž byl odebrán vzorek 52. Současně s konstrukcí byl upraven i severní prostor před ní, východně od 4 kůlů. Povrch náplavů se zde svažuje k severu ze 197,14 na 196,90 m a je překryt směsí béžové a šedé tuhé hlíny s velkým množstvím organického materiálu (vrstvy 51+52), z níž byl odebrán vzorek č. 50. Na této směsi SK 7A, která může být interpretována jako staveništní vrstva ke konstrukci, pak ležela jednonásobná poloha opukových kamenů 5-20 cm s velmi nerovným povrchem (SK8). Oba vzorky z SK7, jak z omazu stavby, tak ze "staveništní vrstvy", prokázaly zvýšenou synantropizaci lokality a jejího okolí, další odlesňování, ruderalizaci a vznik druhotně "stepních" společenstev v době stavby dřevohlinitého tělesa.

SK 9+10 je označení pro bahnité náplavy, které se v době funkce dřevohlinité stavby postupně nanášely do prohloubeného prostoru V od 4 kůlů před čelní stěnu konstrukce na kamenitou úroveň SK8. Náplavami SK9+10 se úroveň prohloubeného terénu před čelní stěnou navýšila do roviny 197,74 m. Rozborem odebraných vzorků je prokázána další synantropizace a prosvětlení krajiny a současně poprvé hromadění organických odpadů a splašků. Od této doby je nápadný vyšší výskyt pylových zrn lípy srdčité, který se objevuje i v následné poloze bahnitých náplavů SK 12, jimiž dosáhl terén před čelem stavby výšky 197,9 m. Teprve tímto zvýšením patrně zcela zanikl výškový stupeň v SZ části dnešní místnosti, Z od 4 kůlů.

Poté, co se před nadzemní částí čelní stěny stavby usadilo v několika fázích cca 0,5 m sedimentů, došlo k výraznému zásahu, který neumíme specifikovat (SK 13). Buď příroda svou živelností nebo člověk změnou svých původních plánů a záměrů způsobili těžké poškození stojící konstrukce, nebo její zánik. Před čelní stěnu se sesulo mnoho plochých opukových kamenů, které nesouvisle pokryly plochu SSV od konstrukce. Naprostá absence dřevěných konstrukčních prvků mluví spíše o záměrném zásahu člověka. Nekonstatovali jsme však vně stavby žádnou vrstvu z eventuální rozvalené výplně objektu.

Následné mladohradištní vrstvy a souvrství bahnitých náplavů SK 14 a SK 18 byly proloženy nánosy potoka a přírodou nanesenými sedimenty břidličných písků. Vrstvami SK18 z doby počátku masového používání keramik) s kalichovitou profilací okraje někdy v 10. stol. je ukončen dochovaný úsek stratigrafie. Výškový rozdíl 4,5 m mezi jeho korunou na kótě 198,2 m a dnešním povrchem

Obr. 5 : Okraje nádob nalezené v sondě II spolu s redukovaným vývojovým diagramem

Malostranského náměstí je rozpětí, o které postupně narostl terén v této části Malé Strany od cca pol. 10. stol. po dnešek.

Datovat zastížené situace je dosud možné jen keramickými zlomky, jejichž nástup je v sondě II zaznamenán až ve stratigrafickém kroku SK7. Souvrství SK7-SK18 poskytlo keramický soubor, který po shledání rozlomených zlomků z identických nádob čítal 80 střepů. Z nich 10 patřilo okrajům ústí a 18 zdobeným tělům nádob.

Kresby okrajových zlomků jsou pro přehlednost uspořádány do souhrnné tabulky podle vzájemných stratigrafických vztahů principem Stratigrafického schématu (*obr. 5*), s doplňujícím diagramem vztahů příslušných vrstev a stratigrafických kroků, z nichž byly jednotlivé okraje vyzdvíženy. Na první pohled je v morfologii okrajů zřetelný rozdíl mezi keramikou nalezenou v hlinité výplni dřevěné konstrukce SK7B a následným zbytkem stratigrafie SK9-18. Stejný rozdíl se opakuje i při srovnání z hlediska použité technologie. Zatímco ve výplni konstrukce se vedle omlétých pravěkých střepů objevují hnědé a šedé zlomky s hladkým škrablavým povrchem, mající v hmotě i na povrchu množství slídy (*Čiháková - Růžičková - Zeman 1995*, skupiny B+C), doprovázené střepy, na jejichž zevním povrchu zůstaly po opracování stopy v podobě svislých technických rýžek, i jinými pro pražské prostředí archaickými technologiemi, v souvrství SK9-18 se vyskytuje keramika zcela jiné technologické charakteristiky'. Výrazně v něm převažují šedé střepy různých odstínů s krupičkovitým povrchem na omak hladším než u pražského klasického podtypu keramiky s kalichovitým okrajem, neboť ostřívo nevystupuje ani tak hustě, ani tak plasticky, zůstává však na povrchu nápadně v podobě barevného tmavého kropení ve světlejším přetahu. Povrch odpovídající klasickému podtypu keramiky s kalichovitým okrajem se vzácně vyskytuje v celém průběhu nárůstu SK9 -18. Zmíněnou keramiku ojedinele doprovázejí hladké slídnaté střepy skupin B+C (viz výše) a bělavé střepy skupiny F (*ibid*). Výzdoba keramiky SK9-18 byla většinou provedena hřebenem (10 ks). Již od SK9 se však vyskytují i jednonásobné vlnice a rýhy (5 ks) a v nejmladším SK 18 se objevuje dvojhroté rydlo.

Mezi tvary okrajů jsou nápadnými límcovitý okraj z vrstvy 28 (SK 10) a kalichovitý okraj z doby počátků jeho masového výskytu z vrstvy 23 (SK18). Z posloupnosti tvarů okrajů lze usuzovat na dochovanou primární intaktnost postupného ukládání jednotlivých vrstev souvrství. Sled okrajů současně odpovídá i načrtnutým tendencím vývoje pražské středo- a mladohradištní keramiky (*Boháčová - Čiháková 1994*), s nimiž je v souladu. Keramice z nejspodnějších vrstev 42 a 44 (SK9) odpovídají celky S 6 a PH 3 výše zmíněného schématu (*Boháčová - Čiháková 1994*), okraji z vrstvy 31 pak soubor PH 5, okraji z vrstvy 30 soubor S 13, límcovitý okraj vystupuje v souborech S 16 a S 10. Keramika vrstvy 23, ukončující dochovanou stratigrafii, je srovnatelná se soubory S 23+S 24 uvedeného schématu.

Souhlasíme-li s datací límcovitého typu okraje ke konci 9. stol. či na přelom 9. a 10. stol., pak se souvrství SK 10 - bahnitých náplavů nanesených po výstavbě konstrukce, usadilo právě v této době. Datování kalichovitého okraje z vrstvy 23 již není tak jednoznačné, jistě však již nezasahuje do 11., pravděpodobně ani hluboko do 2. pol. 10. stol. (na základě nepublikovaných lokálních stratografií autorky). Doba výskytu tohoto tvaru, která časem bude jistě upřesněna, je dobou, kdy konstrukce byla již buď přestavěná nebo zaniklá.

Jak je zřejmé z palynologického rozboru dr. V. Jankovské, přinesly provedené vzorky základní představu o složení palynologického spektra pro počátek mladohradištního období na jižním okraji pražského podhradí (SK9-18). Představily nám zdejší krajinu jako velmi prosvětlenou, s blízkými mokřady a s intenzivní zemědělskou činností včetně sadařství, již výrazně změněnou působením člověka. Jeho činnost se od počátku 10. stol. neomezila jen na zásahy do skladby rostlinného společenstva, ale od SK 9, brzy po postavení dřevohlinité konstrukce, se jako nový fenomén objevuje usazování odpadků a splašek. Zatím není možné říci, zda jejich nástup je podmíněn prudkým přírůstkem obyvatelstva, změnou způsobu zacházení s odpadky při přechodu z otevřenější (?) do osady uzavřené v opevnění, či jen ve změně výběru místa pro hromadění odpadu.

Závažné výsledky[^] poskytly i analýzy vzorků starších, než je počátek mladohradištního období. Jednoznačně prokazatelně výrazně starší než doba stavby konstrukce jsou 4 vzorky, jejichž vyšší stáří je potvrzeno i vertikální či horizontální stratografií (SK 1, SK 2A, SK 4, SK 5). Nejstarší z nich se usadil v bahnitých náplavech ve výšce 191,7 m v době, kdy se zde člověk pohyboval, nevyvíjel však ještě zemědělskou aktivitu ani nezasahoval do přirozené skladby lesa (SK2A, vzorek 90). Vzorek č.53

(SK1) z bývalého povrchu někdejšího břehu deprese - 198,0 m - již poskytl soubor se stopami počátků zemědělské činnosti, jejíž intenzita se postupně zvyšovala ve vzorcích z bahnitých náplavů SK4 (197,2 m) a SK5 (197,5 m). Třebaže žádná z vrstev vzniklých před stavbou konstrukce neposkytla antropogenní projev, tyto 4 palynologické vzorky jednoznačně prokazují starobylost a opakovanou přítomnost člověka v malostranském prostoru, aniž by se mohly vyjádřit k její intenzitě a kontinuitě. Podle eneolitických keramických nálezů (Čiháková-Draganová 1984, Čiháková - Havrda 1995) předpokládáme zde pobyt člověka již v závěru doby kamenné, možnosti palynologických expertiz však jeho přítomnost posouvají ještě hlouběji (vzorek 90). Bahnité náplavy nebyly referovaným výzkumem příliš narušeny a eventuální dlouhé Z-V řezy by mohly poskytnout nejen základní poznatky o způsobu ukládání náplavů, ale především palynologické doklady o lidské přítomnosti v tomto prostoru v průběhu až několika tisíciletí.

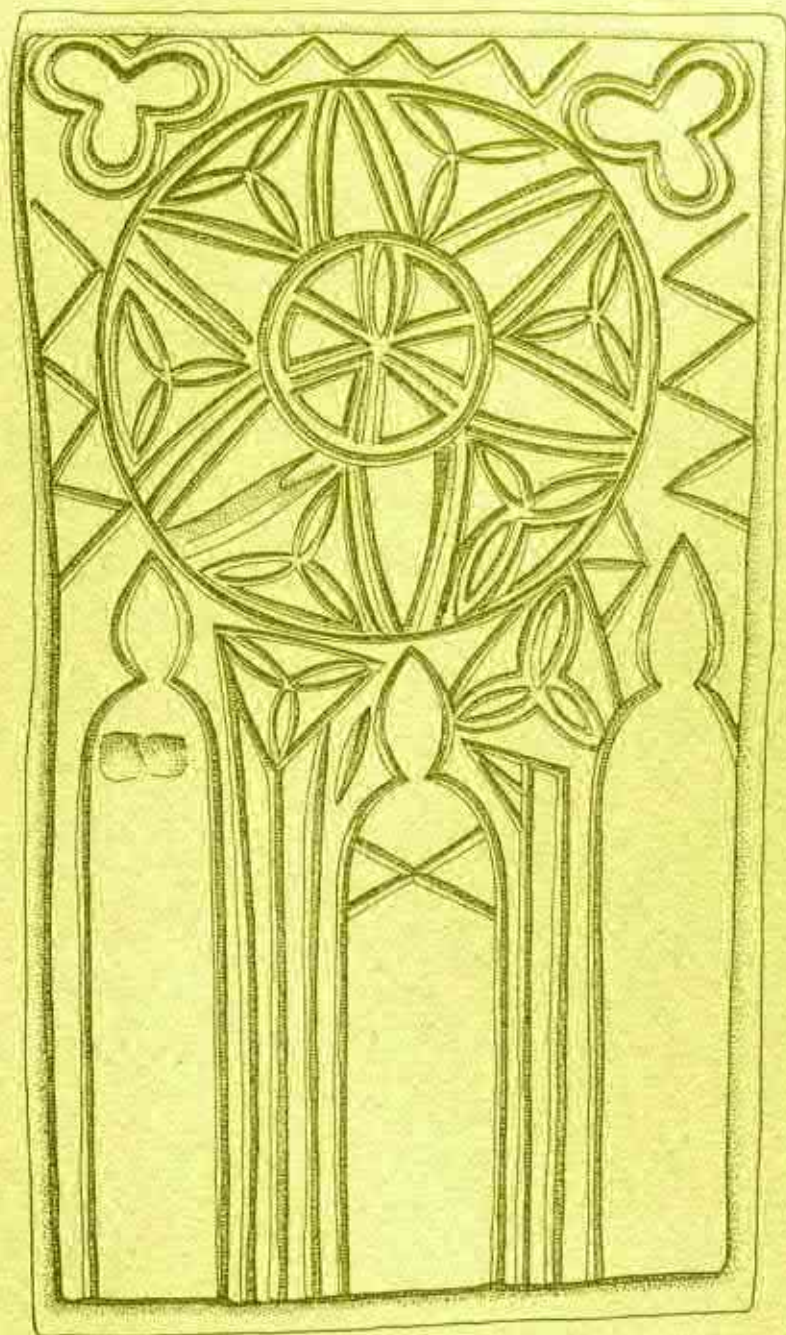
Úkolem pro budoucí výzkum zůstává i datace vrstvy 60 (buď k SK5 nebo SK7B- pravděpodobnější varianta) a zjištění rozsahu spolu s alespoň rámcovým časovým vročením mocné vrstvy 12, usazené na dně přirozeného (?) zásahu do starších bahnitých náplavů. Nedatovatelné vzorky z vrstvy 12 (SK2B) již prokazují velmi vyspělé zemědělství značné intenzity a silný zásah člověka do původního přírodního prostředí. Nedokážeme však odhadnout délku intervalu oddělujícího situaci SK2B s vrstvou 12 od doby následného zapuštění středohradištní stavební jámy pro dřevěnou konstrukci - jako naprostou hypotézu můžeme naznačit např. dobu římského impéria. Půdorysně má vrstva 12 podstatně větší rozsah než stavební jáma, která do ní byla zapuštěna, i když z větší části je vrstva 12 známa jen z vrstů pedologickou sondovací tyčí.

Deprese, v níž se usazovaly bahnité náplavy, vznikla s největší pravděpodobností v místech fosilního svahového sesuvu (blíže viz *Zavřel 1996*). Zvláštností zůstává způsob ukládání, který vzhledem k výškovým poměrům a stáří jednotlivých vzorků je možný interpretovat jako terasovitý, s posouváním sedimentace směrem k východu.

Dnes je v místnosti sondy II exklusivní restaurant se stejně odtažitým názvem Avalon. Nikdo z jeho návštěvníků nevnímá, že jen podlaha odděluje podrážky jeho bot od jednoho z klíčových strategických míst raně středověkého města Prahy, místo radikálně přestavěné ještě před příchodem Ibráhíma Ibn Jakúba. Dřevěné stopy po slávě pražského města byly zpětně zasypány vytěženým materiálem bahnitých náplavů a skryty zůstanou až do doby, kdy vyvstane potřeba a příležitost prozkoumat trochu tajemnou dřevohlinitou stavbu či sled starobylých náplavů detailněji a lépe, než se to podařilo nám.

Literatura

- Boháčova, . Čiháková, J. 1994: Gegenwärtiger Stand des Entwicklungsschemas der Prager frühmittelalterlichen Keramik aus den ältesten Entwicklungsphasen der Prager Burg und ihrem Suburbium auf dem linken Moldau-Ufer, in: Tomková, K. *et al.* Zum gegenwärtigen Stand des Studiums der frühmittelalterlichen Keramik in Mittelböhmen, in: Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis zum 11. Jahrhundert, Brno, 173-179.
- Čiháková, J. - Růžičková, E. - Zeman, A. 1995: Petrographische Erforschung der frühmittelalterlichen Keramik aus dem Prager Suburbium und Bewertung der Anwendung ihrer Ergebnisse in der Archäologie, in: Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis zum 11. Jahrhundert II, Brno, 203-212.
- Čiháková-Draganová, J. 1984: Praha I-Malá Strana, Josefská čp. 626/III, Pražský sborník historický 17, 142-143.
- Čiháková, J. - Havrda, J. 1995: Praha I-Malá Strana, Josefská čp.42/III, Pražský sborník historický 28, 223-224.
- Ječný, H. 1988: Kampa a malostranský potok v raně středověkém osídlení pražského podhradí (Die Kampa und der Kleinscitner Bach in der frühmittelalterlichen Besiedlung unterhalb der Prager Burg), Staletá Praha 18, 11-31.
- Zavřel, J. 1996: Geologické a morfologické poměry malostranské kotliny a jejich vliv na počátky osídlování tohoto území, nepublikovaný rukopis připravený k tisku.

ŽIVOT
V ARCHEOLOGII STŘEDOVĚKU